

BENDA JUDIT

A piactól az árucarnokig

Kereskedelmi célra készült épületek
a középkori Budán

„A kőből épült üzleteknél, a mészárszé-
ekkel szembeni sarokháznál”, „a sarkon lévő patikákig, a kenyeres pultoknál”,
„kalmárboltok között”, „hátnál, a hússzékeknél [...] egészen fel az öreg konyháig”
– olvashatjuk a Budai jogkönyvben és az oklevelekben ezeket a helymeghatározá-
sokat. Önkéntelenül felvetődik a kérdés, hogy hol álltak a fent említett házak, il-
letve hogy esetleg állnak-e még. Az ingatlanok adásvételi szerződéseiben gyakran
emlegetett „középületek” a középkorban ismeretlen házszámozás helyett kerültek
bele az iratokba. Az akkoriban még egyértelműnek számító helymegjelölések is-
mertsége mára már elenyészett. Az azóta eltelt ötszáz év alatt jócskán átépítették
a házakat, és jó néhányat lebontottak közülük, ám még így is meglehetősen sok
vészelté át az elmúlt időt. A Buda helyrajzi okleveles anyagáról készült forrásfel-
dolgozás¹ eredményeit összevetve az 1950-es, '60-as, '70-es évek műemléki helyre-
állításaihoz kapcsolódó falkutatási dokumentációval, sok kereskedelmi célra hasz-
nált épületet sikerült beazonosítani. A munkát a szondázó ásások és a ránk
maradt korabeli metszetek, térképek értelmezése is segítették.²

A középkorban a városi polgárság egyenlő megélhetésének jogát fontosnak
tartották és városi törvényekkel szabályozták.³ A kis- és nagykereskedelemnek,

1 *Végh András*: Buda város középkori helyrajza. I–II. BTM, Bp., 2006–2008. (Monumenta Historica Budapestinensia 15–16.).

2 A középkori Buda kereskedelem céljára épült épületeiről szóló sorozatot három részesre terve-
zük. Az első a kalmárboltokról, a második a nagyobb szabású „szaküzletekről” (mészárszékek há-
zai, zsemlyeszékek háza, árucarnok) szól. A harmadik cikk témáját a Budán nagy számban jelen
lévő távolsági kereskedők üzlethelyiségei, valamint a polgárházakban egykor működött bolthelyisé-
gek (posztókereskedések, patikák) adják. Ld. *Benda Judit*: A kereskedelem épületei a középkori
Budán. I. Kalmárboltok. Budapest Régiségei 42–43. (2009–2010) 93–120.; *Uő*: A kereskedelem
épületei a középkori Budán. II. Árucarnokok, mészárszékek háza, zsemlyeszékek háza. Tanulmányok
Budapest Múltjából 37. (2012) (megjelenés alatt); *Uő*: A kereskedelem épületei a középkori
Budán. III. Távolsági kereskedők üzlethelyiségei, posztósboltok, patikák (Kézirat).

3 „Senki ne avatkozzon be más mesterségébe, sem jogaiba, sem kereskedésébe, és senki ne üzzön,
és ne is üzhessen egynél több mesterséget vagy kereskedői tevékenységet, azért hogy mindannyian
megférhessenek egymás mellett, és a megélhetésükhöz szükséges javakat minél biztonságosab-
ban meg tudják szerezni” – Buda város jogkönyve. I–II. Közreadja Blazovich László–Schmidt
József. Szegedi Középkorász Műhely, Szeged, 2001. (Szegedi Középkortörténeti Könyvtár 17.)
(= Budai jogkönyv) II. 345. (65. c.).

az egyes árucikkek adásvételének, valamint a „szakkereskedések” működésének szabályai mind a kora újkorban megjelenő gazdasági „túlhatalom” (oligopóliumok, monopóliumok) kialakulása ellen védtek a városok lakóit. A szabályozás gyakran kiterjedt az árusítás módjára is, meghatározva ezzel az üzletek egyes építészeti jellemzőit. A jogszabályok olyan kérdéseket érintettek, hogy hol árusíthat egy nagykereskedő, hol kell megalkudni a közvetítőnek a két ügyféllel, hogyan adhatják el termékeiket a kiskereskedők. Ami ezekből az épületeken megjelenik: árukiadó ablakok az utca felé, „szolgálati bejáratok” csak kereskedők számára, csomagolásra, szemlézésre, vámolásra alkalmas nagyméretű csarnokok, higiéniai és tűzrendészeti veszélyekre figyelő építészeti megoldások. Az előírásoknak és a használati funkciók azonosságának köszönhetően az azonos tevékenységet folytató kereskedők üzletei is igen hasonlókká váltak egymáshoz, ezért könnyen felismerhetők, elkülöníthetők. A kereskedők elnevezése – *kramer, kamerherr, gewölbherr* – szintén egyértelműen utal arra az építészeti elterjedő bolttípusra (*kram, camera, gewölbe*), ahol a munkájukat végezték.

Az alábbiakban az áruféleségek, a szakosodott kereskedők tevékenysége és az ehhez használt házak ismertetésével a középkori Buda pezsgő kereskedelmi életét kíséreljük meg bemutatni. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy az egyes kereskedelmi ágakhoz kötött épületek (patikasor, posztókereskedők házai, kalmárüzletek, nagykereskedők bolthelyiségei) természetesen nem mindig ugyanazt a funkciót töltötték be az egész késő középkoron keresztül. A források alapján rekonstruált kép azt veszi alapul, hogy egy-egy bizonyos helyen, utcarészen a legtöbb esetben a szóban forgó kereskedőket említik. De például a patikasoron valószínűleg nem mindig volt minden utcai helyiség patika, a kalmárboltok üzlethelyiségeiben sem mindig kalmáráru kínáltak, hanem esetleg posztót, a távolsági kereskedők „boltjaiban” működhetek kézművesműhelyek is. A hússzékek házán, a zsemlyeszékek házán és az árulerakaton kívül a többi üzlethelyiségről tehát csak úgy beszélhetünk, hogy többnyire milyen célt szolgáltak.

*

Buda alapított város, ami bizonyos fokú tervezettséget feltételez (1. kép). A 13. század közepi elrendezés a korszak városi sémáinak átvételével történt, melyeket természetesen a helyi viszonyokra alkalmaztak. A város topográfiai képét nagyban befolyásolták a terepviszonyok, azaz a hosszan nyújtott háromszög alakú várhegy, amely valójában dél felé enyhén lejtő, lapos platójú domb. A városfalak a mészkőopplan külső peremét követik, ezen belül osztották ki a telkeket⁴ egyes vagy kettes sorban, melyeket hosszanti utcák és keresztirányú keskeny közők kereteztek. Két nagyobb teret alakítottak ki a vár két alkalmas szélén, a városkapukhoz közel, melyek telkeinek rövidebb, homlokzati frontjai – korabeli szokás szerint – mind a tér felé voltak fordítva.⁵ A két piactér léte azt jelenti,

4 *Végh András*: Buda város középkori helyrajza. Telekosztás és térszervezés egy alapított városban. *Urbs. Magyar Várostörténeti Évkönyv* 4. (2009) 42–45.

5 Kimutatható a Szentháromság utca 1., 3., 5., 7. sz. alatti telkeknél, valamint a Kard utca déli oldalán.

hogy az újonnan alapított városban már a kezdetekkor két részre oszlott a lakosság. A források szerint részben a pesti és budai (vagyis óbudai) polgárokat költöztették fel, emellett a Duna menti városokból toboroztak vállalkozó szellemű *hospeseket*.

A 14. században már plébániahatárokkal is kettéosztott város⁶ német részének Zsigmond kori kereskedelmi viszonyairól igen értékes forrás maradt ránk. A Budai jogkönyv nagyon színes és élő képet mutat a város teljes kereskedelmi keresztmetszetéről. Részletesen szabályozza a piaci rendet, a szakkereskedők (*fleisch hagker, aputekären, pegken*), a szolgáltatásokkal foglalkozók (*mulnerr, prunnerr, wassertragerr, scheflewtt, totten graber*), az iparosok (*sneiderr, kurschnern, hofsmid, schuesterr* stb.) munkáját. Teljeskörűen előírja a kiskereskedők (*kramer*) által a nagykereskedőktől felvásárolható áruk mennyiségét. Meghatározza a polgárjoggal bíró helyi nagykereskedők, azaz boltosurak, kamrásurak (*gewelb herren, kamerherren*) árusítási körülményeit, az idegen kereskedők (*gast*) tevékenységi körét és a közvetítők (*underkaufller*) munkájáért járó bérezést. A Jogkönyv a főpiac tekintetében meglehetősen pontos képet ad a tér házainak elhelyezkedéséről, jelentős hiányosságok adódnak azonban más topográfiai pontok beazonosíthatóságával kapcsolatban, ilyen például az árulerakat, a vágóhíd vagy az éves vásárok pontos helye.

A hetipiac

A piactér mindig is központi szerepet játszott a középkori városok életében, mivel a gazdasági élet és a reprezentáció fontos színtere volt. A gazdag polgárok, a *Ringbürgerek*, mind a főtereken igyekeztek házat venni. A Jogkönyv megkülönbözteti a hetipiac (*wochen margkt tägen*) és az éves vásár (*iarmarckt*) fogalmát.⁷ A 227. cikkely szerint: „Hetente ne több, mint két rendes piacnap legyen a városban. A szerda a németeknél a Boldogasszony-templom körül a tereken és a péntek a magyaroknál a Szent Mária Magdolna-templom körül a tereken. És van még egy, a szokás alapján kialakult harmadik piacnap is, ez pedig a szombat.”⁸ A piac kezdetekor kirakták a szabad vásárt jelző zászlót. Innentől a házi gazdálkodók fél napig árulhatták portékájukat olcsóbb áron, mint a hivatásos kereskedők. Ez volt a *freyenmargkt*, azaz szabad piac,⁹ ilyenkor délután kezdhetek csak árulni a kofák.

A Jogkönyv leírása¹⁰ roppant precízen meghatározza a kofák számát, nemzetiségét, árukkal való letelepedési helyét (2. kép). A kínált termékeket 3 fő cso-

6 Végh A.: Buda helyrajza i. m. (1. jz.) I. 123–135. és II. 351. (58. és 59. kép).

7 Das Ofner Stadtrecht. Eine deutschsprachige Rechtssammlung des 15. Jahrhunderts aus Ungarn. Hrsg. Karl Mollay. Akadémiai, Bp., 1959. (Monumenta Historica Budapestinensia 1.) (= Ofner Stadtrecht) 102–103. (109. c.), 137. (227. és 228. c.), 160–161. (306. és 307. c.).

8 Uo. 137. (227. c.).

9 Uo. 113. (153. c.).

10 Uo. 113–115. (154. c.).

portra osztotta: zöldség – tejtermék – hús. A téren¹¹ történő elhelyezésük módja sem véletlen. A plébániatemplomhoz és a Tanácsházához legközelebb a „legsza- lonképesebb”, legkevésbé szagos terményeket rendelték: gyümölcsöket, zöldsége- ket, szemes terményeket. Ebből lett a Káposztapiac, ami az ítélet-végrehajtások (lefejezések, pellengérré állítások) helye is volt, közvetlenül a Tanácsházában lévő városi börtön mellett. A kenyérszékek háza előtt tejet, tejterméket, tojást, sajtot, sőt árultak. Részben a kalmárboltok, részben a mészárosok háza előtt álltak a csirkés kofák, a malacot, baromfit, vadhúst, valamint szárított és füstölt húst kíná- ló árusok. Eredetileg a tér másik sarkában, később a kalmárboltok és a Tanácshá- za felépültével elkülönülő téren, a Halszeren árusítottak a halaskofák.

A magyar városrészhez tartozó Szombatpiac¹² pénteki és szombat délelőtti rendjébe nem avatkozik bele a Jogkönyv, és „engedélyezi”, hogy a fent említett összes kofa árusítson ott is. A Szombat kapunál három kofának, a Váralján, a Szent Péter-templom melletti téren és a *zeiselbüchel*nél hat-hatnak volt szabad.

A piac rendjére vigyáztak: a nagyobb piaci csetepaték elkerülése céljából kéz- levágással vagy 10 márka bírsággal fenyegették meg a feleket.¹³ A kisebb veszeke- dések, mint a kofák perlekedése esetén gyermekjátékszerű büntetést kellett el- szenvednie a „bűnösnek”.¹⁴ A hátán téglát cipelve kellett megkerülnie a Szent György-kápolnát a Tanácsházától indulva, míg a sértett fél hátulról bökdöste bot- tal, de ha elnevette magát, akkor helyet cseréltek. Valószínűleg „vásári multság- nak” számított az ilyen jelenet, humorosan rendszabályozva így a „késhegyre- menő” vitákat. Kéregetni egyedül a ferences barátoknak volt joguk a téren.¹⁵

Két közkutató ismerünk, az egyik a déli részen, a kápolna mellett volt, a má- sik a Tanácsházától keletre. Ez utóbbiról jegyezték fel, hogy II. Ulászló esküvője napján bor folyt belőle. Az e helyen felmért kút és három kisméretű, összefüggő, aknaszerű pince esetleg a látványosság technikai kivitelezése céljából készült.¹⁶

11 A német városrész piactere a mai Tárnok utca, Szentháromság utca, Űri utca által határolt terü- let volt az alapításkor. Kalmárboltokkal való beépülése miatt a 15. századtól már csak a Tárnok utca felső felét használták. A piactér elemzését először Kubinyi András végezte el (*Kubinyi And- rás: Budapest története a későbbi középkorban Buda elestéig [1541-ig]*. In: Budapest története. II. Budapest története a későbbi középkorban és a török hódoltság idején. Szerk. Gerevich László–Kosáry Domokos. Akadémiai, Bp., 1973. 16.). Doktori disszertációjának részeként Végh András foglalkozott vele részletesen (*Végh A.: Buda helyrajza i. m. [1. jz.] 181–185.*).

12 Eredetileg nagyobb területet foglalhatott el a Mária Magdolna-templom körül, a mai Kapisztrán tér, Peterman bíró utca, Kard utca által határolt területen. A 15. század elejére azonban visszaszorult a templom körüli területre, mivel a tér keleti fele beépült.

13 *Ofner Stadtrecht 137.* (228. c.).

14 Uo. 115. (155. c.).

15 *Tóth-Szabó Pál: Magyarország a XV. század végén a pápai supplicatiók világánál. III. Századok 37.* (1903) 225.

16 A kút részleges feltárásáról: *Zolnay László: A Budapesti Történeti Múzeum leletmentései és ása- tásai az 1966–1970. években. Szentháromság tér. Budapest Régiségei 23.* (1973) 276. és 14. kép. A pincék alaprajzát közli *Zádor Judit: Topográfiai változások Budán, a Szentháromság tér környé- kén a pincekutatók tükrében.* In: *Változatok a történelemre. Tanulmányok Székely György tisz- teletére.* Szerk. Erdei Gyöngyi–Nagy Balázs. BTM–ELTE BTK Középkori és Korajúrkori Egyete- mes Történeti Tanszék, Bp., 2004. (*Monumenta Historica Budapestinensia 14.*) 91. (4. kép).

Két mérlegről történik említés a Jogkönyvben, az ezeket befogadó épület – más városok analógiái alapján – közvetlenül a Tanácsháza mellett állhatott. Mindkettő a kis- és nagykereskedők közötti, nagy tételben zajló adásvételeket szolgálhatta.¹⁷ Az egyiket városi mérlegnek (*stat wag*) nevezték, és a nagy súlyú nyersanyagokat (réz, vas, viasz, faggyú) mérték rajta.¹⁸ A másik mérleg a fűszerek mérésére szolgált és kisebb méretű volt, elnevezése a Jogkönyvben: *fron wagk*, *frawennwag*.¹⁹ A tanács által hitelesített súlyok és mértékek is a mérlegházban lehettek, ezek használatát később az egész ország területére nézve kötelezővé tették.²⁰ A mérleget a mérlegszolgák (*wagenknecht*) kezelték, akik a munkájukért mérési díjat (*schrotlon*) kaptak.²¹ A szigeti domonkos apácák kezelésében lévő mázsa (*masa*) nevű mérleget – amely valószínűleg a városkapunál állt – az éves vásárok idején használták a vám mértékének megállapítására.²²

Kalmárboltok

Buda árumegállító jogát IV. Béla 1244-ben kiadott aranypecsés kiváltságleveléből eredeztették, amely szerint „a fentről lefelé és az alulról felfelé menő hajók vagy az áruval érkező kocsik álljanak meg Budán, és adják el mindazt, amit messziről hoztak”.²³ A hajóval vagy szekérral a városba érkező kereskedőknek tehát kötelességük volt a helyi polgároknak felkínálni árujukat. A kalmárok vagy

17 „Der frömbt kaufman sol nit ellen noch wag haben, er sol mit seinerr kaufmanschatz an dy statwag komen, dy sich darzu gepüren und ander kaufmanschatz sol er handellen nach ausweisung derr stat recht.” – Ofner Stadtrecht 89. (89. c.).

18 Uo. 192. (411. c.). – Ma is megkülönböztetik a mázsamérleget, amelyre egy liszteszsákot is rá lehet tenni, valamint a kofamérleget, amely asztalra állítható, és zöldséget, gyümölcsöt, húst mérnek rajta. A középkori mérlegtípusokról ld. még *Gerhard Nagel*: Das mittelalterliche Kaufhaus und seine Stellung in der Stadt. Eine baugeschichtliche Untersuchung an südwestdeutschen Beispielen. Mann, Berlin, 1971. 64–65.

19 Ofner Stadtrecht 192. (412. c.). – Az utóbbi kifejezés lehet torzulás a *fronwag* szóból, amely ’földesúri mérleg’ értelemben volt használatos (*Petrik Iván*: A Nyulak szigeti apácamonostor vámkonfliktusai Budával és Pesttel. Urbs. Magyar Várostörténeti Évkönyv 1. [2008] 242.). Kubinyi András ’asszonyok mérlege’-ként értelmezte, és a szigeti domonkos apácák vásárvám-szedési jogával hozta kapcsolatba (*Kubinyi A.*: Budapest története i. m. [11. jz.] 46.).

20 Magyar törvénytár. 1000–1526. évi törvényczikkek. Szerk. Márkus Dezső et al. Franklin, Bp., 1899. (Corpus Juris Hungarici. Magyar törvénytár 1000–1895) 212. 1405:I. decr.:1. c. és uo. 232–234. 1405:II. decr.:6. c.

21 Magyarországi városok régi számadáskönyvei (Selmeczbánya, Pozsony, Besztercebánya, Nagyszombat, Sopron, Bártfa és Körmöcbánya városok levéltáraiból). Közli Fejérfpataky László. MTA, Bp., 1885. 268., 410., 444., 460.

22 *Petrik I.*: i. m. (19. jz.) 243–244.

23 „Item naves et carine descendentes et ascendentes cum mercibus et curribus apud eos descendant et forum sicut prius habeant cottidianum.” – Budapest történetének okleveles emlékei. I. (1148–1301). Csánky Dezső gyűjtését kiegészítette és sajtó alá rendezte Gárdonyi Albert. Bp., 1936. 41–43. – Ennek a Jogkönyvben olvasható német nyelvű változata: Ofner Stadtrecht 86. (67. c.).

*kramerek*²⁴ olyan kiskereskedők voltak, akik a nagykereskedők által a városba behozott árukat a lakosságnak értékesítették. A helyi kiskereskedők üzleti hasznát fontosabbnak tekintették, ezért a nagykereskedőknek tiltották a kis tételben való árusítást. A kalmárnak csak nagyban volt szabad a távolsági kereskedőtől vásárolnia,²⁵ amit azonban a kívánt mennyiségben mérhetett ki és adhatott el. Így sok, a mindennapokhoz is szükséges áruféleséget csak a kalmárokon keresztül lehetett beszerezni, vagyis a tanács jelentős keresletet keltett számukra.

A Jogkönyv felsorolja az idegen kereskedőktől felvásárolható árukat: sáfrány, bors, cukor, selyem, tafota, fonálfestő fű,²⁶ nadrág, főkötő, trieszti és isztiai textiláru, olaj. Típusonként²⁷ megkülönböztették a termékeket: finomáru, hosszúáru, rövidáru, darabáru. A „finom” kalmáráru vagy *specerei* csoportba elsősorban a fűszeráruk tartoztak. Ezek a valóban finomszemcsés étkezési alapanyagokat jelentették, mint cukor, bors, gyömbér, szegfűszeg, szerecsendió, fahéj, mustármag, sáfrány. A „durva” kalmáráruk körébe tartozott a kén, salétrom, szappan, timsó, füge, szőlő, mazsola, rizs, mandula, olívaolaj, szenna-levél, berzsenyfa, *grünspan*, tehát elsősorban vegyi- és színezőanyagok, valamint néhány gyümölcsfajta. A „rövid- és hosszúáru”-kereskedő viszont nevéhez illően kimérhető anyagokat (selyem, pamutvászon, csuklya, esőálló szövetek, bársony és plüss, kordovánbőr) vagy darabárut árult. A darabárut árusító kalmárok a szakosodott kézművesektől vásárolták fel a termékeket, és egyfajta közvetítő kereskedőként adták el a vásárlóknak. Az árukínálat széles skálán mozgott a helyi céhes termékektől a vendégkereskedők által behozottakig (például öv, erszény, cipő, kesztyű, könyv, fésű, ötvöstermékek, üvegáru, díszkerámia).

Árusítási helyük szigorúan szabályozva volt: „Az árujukat a városban sehol másutt, sem házaikban, sem a boltokban nem adhatják el, egyedül csak az üzlet-helyiségekben.”²⁸ Azaz a kalmároknak csak a kalmárboltokban szabad árusítaniuk, házaikban és boltozott helyiségekben nem. A kutatások során már korábban észrevették,²⁹ hogy a Szentháromság utca–Tárnok utca–Úri utca által határolt háztömbben az épületek legkorábbi periódusai (14. század harmadik

24 A *kramer* szót a középkorban 'kalmár'-nak fordították Budán, így a továbbiakban mi is ezt használjuk. Ld. pl. Kalmarwcha – *Végh A.*: Buda helyrajza i. m. (1. jz.) I. 78.

25 Ofner Stadtrecht 100–101. (104. c.).

26 A korban a festőbuzér és festőcsülleng volt a legkedveltebb textilszínező anyag.

27 *Eugen Nübling*: *Ulm's Handel im Mittelalter. Ein Beitrag zur deutschen Städte- und Wirtschaftsgeschichte.* Nübling, Ulm, 1900. 448–460. és *Heinrich Eckert*: *Die Krämer in süddeutschen Städten bis zum Ausgang des Mittelalters.* Rothschild, Berlin–Leipzig, 1910. (Abhandlungen zur mittleren und neueren Geschichte 16.) 32–58.

28 Budai jogkönyv II. 368. „Auch süllen ir kramerey, und in der stat nindert anderswo, weder in yren heuseren noch in kain gewelben turren fail haben, noch mugen verkauffen, den allain untterr den kremen.” Ofner Stadtrecht 100. (104. c.).

29 *Czagány István*: *Egy budavári középkori épülettömb története.* III. Budapest Régiségei 26. (1984) 227.; *Pataki Vidor*: *A budai vár középkori helyrajza.* Budapest Régiségei 15. (1950) 249. (2. kép) és *Borsos László*: *A középkori kereskedelem és vendéglátás építészeti emlékei Budán.* A Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum Évkönyve (1976) 64. (1. kép).

harmada) egy traktussal „beljebb” voltak, mint a ma is látható homlokzat (2. kép). Az alapításkor üres tér a következő évszázad során beépült kisméretű kőfalú boltépületekkel. Az elsősorban pinceszinten, több esetben földszinti falakban is megmaradt *kramok*, vagyis kalmárboltok³⁰ háromféle típusba sorolhatóak. Kisméretű kéthelyiséges bolt (4/A kép), közepes méretű egy- vagy kéthelyiséges bolt és nagyméretű háromhelyiséges „üzletház” különböztethető meg. Ezenkívül szinte minden építészeti jellegzetességük megegyezett, így ezeket együtt említjük.³¹ A boltok alatt eredetileg konzolos földémszerkezetű pince húzódott, melyet a 15. század második felében az utcával párhuzamos vagy arra merőleges irányú dongaboltozattal fedtek. Néhol megmaradt a lejáró kőkerete, amiből látszik, hogy a pincét az épületen kívülről lehetett megközelíteni. A földszint mennyezete eleinte konzolok tartotta síkfödém volt, majd a későbbiekben dongaboltozatot kapott. A bolt kiszolgálóablaka szegmensívesre faragott kőkeret, melyet általában hat részből állítottak össze.³² A vásárló nem mehetett be, csak az ablakon keresztül kaphatta meg a kért árut a boltban tartózkodó kereskedőtől.³³ A kicsiny méretű, egyszerű keretezésű vagy számárhátívesre faragott „szolgálati” ajtók minden bizonnyal a személyzet közlekedésére szolgáltak. Az ajtók, a pincelejárók és a kiadóablakok nem feltétlenül voltak azonos oldalán a boltnak, de az épület körüljárhatósága miatt erre nem is volt szükség. Egyetlen épületnél találtunk a belső közlekedést szolgáló csigalépcső maradványaira. Ma is álló emeleti falakra nagyon kevés példát ismerünk, ezek között azonban találunk kőből és téglából épültet is. Feltételezhető a 14. századra jellemző *félfachwerkes* megoldás – tehát hogy a földszint kő-, az emelet *fachwerkes* technikával készült³⁴ –, de az ilyen épületeket még a 15. század folyamán átépítették. A *kramok* közti utcácskák beépítésével, homlokzatátalakításokkal, az emeletek téglavagy kőfalra cserélésével létrejöttek a ma is látható üzletek.³⁵ Így a 16. századra egy-egy eredeti *kram* alapterülete átlagosan a négyszeresére növekedett.

A kereskedő gyakran abban a házban lakott, ahol az üzlete is volt. Kalmárok lak- és munkahelyeként a legtöbbször a Szent György-kápolna környékét jelölik meg az írott források. Jankó kalmár házát, amely a Szent György-kápolna környékén állt,³⁶ Münzer János 250 forintért eladta Lőrinc kereskedőnek, azaz

30 Kalmárbolt építészeti maradványait lehetett azonosítani a Tárnok utca 10., 12., 14., 16., 18., 20., Úri utca 9., 11., 13., 15., 17., 19. sz. telkeken.

31 Hasonló építészeti jellegzetességekkel bíró épületek álltak a piactéren Münsterben, Lübeckben, Osnabrückben.

32 Hasonló ablakokat ismerünk Sopronból is (*Holl Imre*: Marktplätze und Handwerker. Entwicklungstendenzen in Sopron im Spätmittelalter. Archaeologiai Értesítő 123–124. [1996–1997] 11–13.).

33 Und do sy offenwarr mit des Richters und der ratherren laub sitzen und aus krämen. – Ofner Stadtrecht 100. (104. c.).

34 A *Fachwerk* fából készült vázszerkezet, amelynek közeit vesszőfonatra pacskolt agyaggal, agyagtéglával vagy égetett téglával töltötték ki, majd levakolták. A ház oromzati vagy homlokzati falát a legtöbbször konzolokra támaszkodóan szélesebbre építették, mint az alatta lévő emeletet.

35 Tárnok utca 14., Tárnok utca 16., Anna utca 2.

36 *Végh A.*: Buda helyrajza i. m. (1. jz.) II. 97. (320. sz.).

kalmárnak. Egy, a zsemlyeszékekkel szemben álló – az 1527. évi tűzvészben megsérült – ház³⁷ déli szomszédjaként Fekethe Wolfgang kereskedőt, északi szomszédjaként pedig Bereck kereskedőt jegyezték fel. Lakóhelye és neve alapján Kalmár Antal, aki a Nyíró utcában lakott, illetve Kalmár Pál és Kalmár János özvegye, akiket a „Szent Györgynél” említenek, továbbá Kalmár Orbán, akit a Szent György-kápolna papjának házában jegyezték fel,³⁸ szintén ezt a szakmát űzte.

Működhetek kalmárboltok a Szombatpiacon is, bár jóval kisebb számban. A három egymás szomszédságában lakó kereskedő: Lipót, Bálint és Márton kalmárok³⁹ az Olasz utca legészakibb részén (?) birtokoltak háztulajdont vagy boltot. A Boros előnevű Kalmár János⁴⁰ ehhez közel, a Tej utcában lakott, és feltehetőleg nevéhez híven borkereskedelemmel foglalkozott, Kalmár Jakabot⁴¹ pedig a Mária Magdolna-templom környékén lakóként jegyezték fel. Lehetséges, hogy a templomtól keletre fekvő háztömbben⁴² kell keresni az üzlethelyiségüket.

Hússzékek háza, zsemlyeszékek háza, városi konyha

Két, a város élmezésével kapcsolatos kereskedelmi tevékenységről, a hús- és a pékárúk értékesítéséről alkotott kép módosult a vizsgálat során. Mind a sokszor használt *fleischbank* ('hússzék'), mind a *brotbank* ('kenyérszék') kifejezéseket ez ideig könnyűszerkezetes faépületként, bódéként értelmezték, melyek nem az utca házsorában, hanem a téren álltak. Írásos források alapján lokalizálható a helyük, de az ott álló vagy állt épületek építészettörténeti elemzése és analógiák alapján úgy tűnik, hogy ezek valójában a polgárházak vagy kalmárboltok között helyet foglaló kőházak voltak.

A hússzékekkel kapcsolatba hozható oklevelek⁴³ egyértelműen olyan helyről beszélnek, ami a patikákkal szemben áll. A Jogkönyv⁴⁴ rendelkezik a nyers- és a kikészített bőrök eladásának helyéről: a hússzékeknél kötelesek azokat kínálni a mesterek. Elhelyezkedésükre vonatkozóan pedig így ír: „Helyük a kőből épült üzleteknél, a mészárszékekkel szembeni sarokháznál”, illetve „álljanak hátul a hússzékeknél, szorosan a fal mellett”.⁴⁵ Tehát a patikákkal szemben, a kalmár-

37 Uo. 191. (716. sz.).

38 Szakály Ferenc–Szűcs Jenő: Budai bortizedjegyzékek a 16. század első harmadából. História–MTA TTI, Bp., 2005. (História Könyvtár. Okmánytárak 4.) 112. és 125.

39 Végh A.: Buda helyrajza i. m. (1. jz.) I. 239–240.

40 Uo. 284.

41 Uo. 291.

42 A Bécsi kapu tér–Peterman bíró utca–Országház utca–Kard utca által határolt tömbben.

43 Végh A.: Buda helyrajza i. m. (1. jz.) I. 183–184.

44 Ofner Stadtrecht 101. (105. c.).

45 Budai jogkönyv II. 361–362. „Ir sitz sol pey den stain kremen, pey dem egkhaus gegen den fleisch pengken”, valamint: „Ir sitz sol sein hinten an den fleischpengken, hart an der maur”.

boltoknál állt az épület, emellett azt is megtudhatjuk, hogy a kofáknak közvetlenül a ház fala elé kellett letelepedniük.

A Tárnok utca 18. és 20. számú házakban folyt – a műemléki helyreállítást megelőző – falkutatás⁴⁶ és szondázó ásítás⁴⁷ során egy mindkét házra kiterjedő, egységes, hosszú és keskeny alaprajzú, emeletes épület képe bontakozott ki. Az ismert okleveles adatok és a Jogkönyv piacleírása alapján erre a helyre lokalizálható⁴⁸ a német mészároscéh hússzékeinek háza, azaz házai. Ezt megerősítik az 1686-ban készült térképek, várfelmérések (1. kép), ahol egy a fent említett házzal megegyező méretű épület körvonalai látszanak tőlük keletre. Az itt álló kalmárboltok elé a 14. század végén két hosszú épületet emeltek, amit a német mészároscéh hússzékeinek házával azonosítunk (4/B kép). A nyugati épület homlokzata a falkutatások alapján meghatározható: déli, keleti és talán északi falán is szegmensíves (?) kapuk törték át a földszintet, az ezekbe illesztett faszervezetes kiadóablakokon keresztül történt a húsárusítás. Az emeleten kisméretű, keskeny, lőrészerű ablakok voltak.⁴⁹ Mivel a háznak nem volt pincéje, ezért a húsok, szárított húsok, kolbászok, bőrök, faggyúk raktározásának ez volt a leginkább napvédett és levegő által átjárt módja. A kettős házban legfeljebb 24 mester széke férhetett el, a többi elhelyezkedése még kérdéses.⁵⁰ A mesterek helyének sorsolással való eldöntése⁵¹ arra utal, hogy árusítási lehetőségeik nem voltak egyformák. Ez nem is csoda, hiszen a két ház két végén lévő ablaknak feltételezhetően sokkal nagyobb forgalma lehetett, mint a belső részeken lévőknek.

A magyar mészáros céh hússzékeinek háza a források⁵² szerint a Mária Magdolna-templom mellett állt. Az Haüy-metszeten a templom délnyugati sarka mellett látható két hosszú épület alaprajza, talán a délebbi lehetett a magyar mesterek háza.⁵³ Méreteiben csak kicsit marad el a németekétől, azt azonban nem tudjuk, hogy egy vagy két épületből állt-e. A mészárosok a Váralján laktak, elsősorban a Mészáros utcában, és feltételezhető, hogy itt is volt egy árusítóhe-

Stadtrecht 114. (154. c.). – Az oklevelekben, a Jogkönyvben és a német mészáros céhkönyvben követezetesen *fleischbank*nak nevezik a húsok árusító helyét, ezért mi is a tükörfordítást használjuk.

46 *Czagány István*: Patikamúzeum a budavári volt „Arany Sas” gyógyszerárban. Műemlékvédelem 11. (1967) 173–179.

47 *Gerő Győző*: A budai vár házainak 1957. évi műemléki kutatásai. Tárnok utca 18. sz. Budapest Régiségei 19. (1959) 318–321.

48 *Végh A.*: Buda helyrajza i. m. (1. jz.) I. 183–185. és *Uő*: A budai német mészárosok céhkönyvének helyrajzi vonatkozásai. In: A budai mészárosok középkori céhkönyve és kiváltságlevelei. Szerk. Kenyeres István. BFL–BTM, Bp., 2008. (Források Budapest közép- és kora újkori történetéhez 1.) 59.

49 Budapest Főváros Levéltára (Budapest), XV. 17. e. 306. Tervtár, Budapest Főváros Tanácsa, Budapesti Műemlék Felügyelőség Ltsz. 305.

50 A céhkönyvben általában 40 mester neve szerepel a székek kiosztásának felsorolásakor.

51 *Kubinyi András*: A középkori budai mészároscéh. In: A budai mészárosok középkori céhkönyve i. m. (48. jz.) 43., 47.

52 *Végh A.*: Buda helyrajza i. m. (1. jz.) I. 79., 279. és *Hans Demschwam*: Erdély. Besztercebánya. Törökországi útinapló. Közreadja Tardy Lajos. Európa, Bp., 1984. (Bibliotheca Historica) 499.

53 *Végh A.*: Buda helyrajza i. m. (1. jz.) I. 114–118.

lyük.⁵⁴ Óbudán, a Lajos utcában, a királynéi városrész egykori piacán mai napig is áll egy méreteiben és jellegében egyaránt a Tárnok utcaihoz hasonló épület.⁵⁵ Talán nem nagy merészség feltételezni, hogy az oklevelekben⁵⁶ a piactéren emlegetett mészárszékek ebben a házban működtek. Német nyelvterületen számos analógiát találunk a hússzékekre vonatkozóan.⁵⁷ Ezek mind egyes vagy kettős, nagyméretű épületek, ahol az árusítás az egymás mellett sorjázó ablakokon keresztül, közvetlenül az utca, illetve tér irányában vagy a két épület között húzódo utcácska felé történt.

A Duna mellett állt a vágóhíd: „a Duna melletti közös vágóhídon” – írja a Jogkönyv.⁵⁸ A „közös” vágóhíd azt jelentheti, hogy a német és a magyar céh használta közösen, mivel egy vágóhíd eleve közös a céhen belüli mesterek számára. A halárusokkal folytatott pereskedés során bukkan fel ismét a vágóhíd említése: „a dunai kikötő közelében a saját hídjuknál, amit közönségesen vágóhídnak neveznek”.⁵⁹ Az ökröket „a víz felett a [vágó]hídon vagy szükség esetén a parton a kikötőnél” vághatták.⁶⁰ Ebben az utcában laktak a mészárosok is a Duna mellett,⁶¹ így a helyszínt a mai Batthyány tér tágabb környékére helyeztük.⁶² A vágóhidak⁶³ általában nagyméretű kőházak voltak, melyekben levágták az állatokat, és a nagyobb darabolásokat is ott végezték.⁶⁴ Vagy folyó mellett álltak, vagy nem, de vízre (patakra, kútra) feltétlenül szükség volt a munkához.

A felső városrészben, a hússzékek házában közelében állt a városi konyha, ami „a régi konyhához” és „a város konyhájának házában”⁶⁵ elnevezésekkel

54 Végh A.: A budai német mészárosok i. m. (48. jz.) 59.

55 Lajos utca 158. Kutatta Bertalan Vilmosné, ld. *Bertalan Vilmosné*: Budapest, III. ker. Lajos u. 158. számú ház feltárása. Budapest Régiségei 31. (1997) 323–348.

56 *Fügedi Erik*: Topográfia és városi fejlődés a középkori Óbudán. Tanulmányok Budapest Múltjából 13. (1959) 13.

57 Frankfurt, Schwäbisch Hall, Tübingen, Aarau, Duisburg, Minden.

58 Budai jogkönyv II. 370. „auf der gemain slachprugken pey der Tonaw” – Ofner Stadtrecht 101. (105. c.).

59 „in propinquo portus Danubialis penes pontem ipsorum proprium, qui vulgo dicitur wago hyd”. *Kis Péter–Petrik Iván*: A budai német mészárosok céhének középkori oklevelei (1235/1270–1519).

In: A budai mészárosok középkori céhkönyve i. m. (48. jz.) 379. (1509. nov. 29.); Magyar Országos Levéltár (Budapest), Diplomatikai Fényképgyűjtemény (= MOL DF) 286 056.

60 „super aquam in ponte vel in necessitate in rippa seu portu aque”. *Kis P.–Petrik I.*: A budai német mészárosok oklevelei i. m. (59. jz.) 358. (1481. máj. 2.); MOL DF 286 050. A kikötő lokalizálását ld. az „Árulerakat” c. fejezetnél.

61 *Szakály F.–Szűcs J.*: i. m. (38. jz.) 84., 88., 89.

62 Kubinyi András a vágóhíd helyét a mai Vitéz utca vonalában a Dunába torkolló patak partjára tette (*Kubinyi A.*: A középkori budai mészároscéh i. m. [51. jz.] 38.), Végh András pedig a mai Clark Ádám tér és Szilágyi Dezső tér közötti területre lokalizálta (*Végh A.*: A budai német mészárosok i. m. [48. jz.] 69.).

63 Duisburgban, Frankfurtban, Tübingenben, Schwäbisch Hallban, Bambergben, Durlachban.

64 A mészáros szakmára vonatkozóan ld. *Frecskay János*: Mesterségek szótára. Hornyánszky, Bp., 1912. (Reprint: Bp., 2001.) 271–275.; a középkori húsdarabolási szokások régészeti maradványairól ld. *Vörös István*: Egy 15. századi budavári ház állatsontleletei. A budavári középkori piacok húsellátása a csontleletek alapján. *Communicationes Archaeologicae Hungariae* (1992) 232.

65 „zu der alte kuchen” és „in domo coquine civitatis”. *Végh A.*: Buda helyrajza i. m. (1. jz.) I. 72.

bukkan fel az oklevelekben. A városi konyha szintén a városi ellátás része volt. Részben ehhez kapcsolódó szolgáltatótevékenységet végeztek benne, például a hússzékekben vásárolt termékek sütését; másrészt a piacra jövők étkezési igényeit elégíthette ki mint lacikonyha.⁶⁶ Nem tudjuk, hogy azonos volt-e azzal a német mészároscéh által működtetett konyhával, amelyet a céhkönyvből ismerünk.⁶⁷

A pékek kötelességeiről hosszan értekeznek a Jogkönyv: három különböző pékfajtát, árutípust és árusítási módot különböztet meg.⁶⁸ A mesterpékek (*maister pegk*, *protpegk*) zsemlet is süthettek, és a piactéren álló épületből árulhattak. A kenyérsütő pékek (*muittelpegk*) csak kenyeret süthettek, és azt csak pultról kínálhatták. A rozsliszttel vagy korpával kevert búzaliszttel dolgozó vékás vagy veknis pékek (*wechtler pegk*) biztosan nem itt dolgoztak, az általuk piacra hozott árut csak a földre téve adhatták el. A 443. cikkelyben rögzítették, hogy egy *gerla* búzából hány pékárut (zsemlet és kenyeret) lehet kisütni, és mekkora a végső haszon. Finomság szerint zsemlelisztet, kenyérlisztet, valamint korpát és darát említenek, ezért feltételezhető, hogy ezen liszt típusok használatával készült a fent említett három kenyérfajta.⁶⁹ Az oklevelek és a Jogkönyv szerint a patikák hosszú sora közé ékelődtek a kenyérszékek, melyeket északról egy köz határolt: „a sarkon lévő patikáig, a kenyeres pultoknál”.⁷⁰ A hússzékek házával szemben, a kalmárboltokkal ferdén szemben helyezkedtek el. A kenyér- és zsemlyesütők műhelyei⁷¹ tehát olyan részén voltak az utcának, ahol más „középület” nem állt a közelben. Mivel viszonyítási pontként emlegették házeladások kapcsán, valószínűsíthetően a házsorba illeszkedő, kőfalú épületről volt szó. Ismert egy kéziratos rajz⁷² egy itt állt házról, amin két már renovált polgárház között egy rendhagyó architektúrájú, négy (vagy öt) külön utcai bejáratú, apró helyiségekből álló, emeletes épület látszik. A házat sajnos még a 18. században lebontották, de analógiák alapján⁷³ rekonstruálható a több kétszattatú kamrából álló épület (4/C kép), melyben az utca felőli helyiségben folyik az árusítás, a hátsó helyiségben pedig a kemence üzemelt.

66 A német nyelvterületen *Garküchen*nek nevezték az újkorban a városi konyhákat. Bécsben és Frankfurtban is működött ilyen.

67 *Végh A.*: Buda helyrajza i. m. (1. jz.) II. 150. (533. sz.) és Mészáros céhkönyv. Forrásközlés. In: A budai mészárosok középkori céhkönyve i. m. (48. jz.) 224.

68 Ofner Stadtrecht 110–111. és 203. (145. és 443. c.).

69 Az őrlés technikáira vonatkozóan ld. *Frecskay J.*: i. m. (64. jz.) 288–289.; a liszt- és kenyértípusokról: uo. 331–338.

70 Budai jogkönyv II. 391. „untz für dy apoteken an dem egk, pey den prot pengken”. Ofner Stadtrecht 114. (154. c.). Vö. *Végh A.*: Buda helyrajza i. m. (1. jz.) I. 86. és 184. – Az oklevelekben és a Jogkönyvben következetesen *brotbank*nak nevezik a pékek árusítóhelyét, ezért mi is a tükörfordítást használjuk.

71 A bortizedjegyzékekben előfordul a magyar elnevezése is: „Semlysek”, ld. *Szakály F.–Szűcs J.*: i. m. (38. jz.) 46., 52., 73., 77., 80., 87.

72 Tárnok utca 9. Közli *Czagány István*: Komplex kutatási módszer az építészettörténeti és helytörténeti tudomány szolgálatában. Építés- és Közlekedéstudományi Közlemények 12. (1968) 63–147. (32. kép).

73 *Brotbank* állt Bécsben, Brixenben, Hirschbergben.

Mind a zsemlyeszékeknek, mind a mézsárszékeknek vásár- és ünnepnapok kivételével nyitva kellett tartaniuk, hogy hús és pékáruk tekintetében a városban az ellátás zavartalan legyen.

Patikák, posztómetők üzlete

Építészetileg megegyező jegyeket viseltek Budán a patikák és a posztómetők üzlethelyiségei, ezért ezeket együtt mutatjuk be. Lényegében a polgárházak első, tér felőli helyiségét foglalták el, és kifelé egy boltablakon keresztül folyt az árusítás. A patikák sajtószerű építészeti ötvözetét adják a nagykereskedők zárt boltjainak és a kalmárboltok utca felé nyitott üzleteinek. A legjobb példa erre a Tárnok utca 13. számú ház, amelynek kapualjában mívesen faragott ülőfülkék vannak, a ház homlokzatán viszont szegmensíves kiadóablak és kisméretű boltajtó is megtalálható volt. Ugyanilyen boltablakra találunk példát a posztómetők üzletei között az Úri utca 8. szám alatt.⁷⁴

A patikusokról csak egyetlen cikkelyben rendelkezik a Jogkönyv. Ez tiltja a szövetek és kalmáráruk eladását, ami azt jelenti, hogy a korabeli „gyógyszerek”, gyógyfüvek mellett néha ilyesmivel is bővítették kínálatukat. Mindig a lakosság rendelkezésére kellett állniuk: hétköznap, vasárnap és egyházi ünnepnapokon, éjjel és nappal. Részben a Jogkönyv piacleírása (a kofák helyének kijelölése), részben ingatlaneladásokkor készített oklevelek alapján a piactér keleti házsorába lokalizálták a patikákat.⁷⁵ A Boldogasszony-plébániatemplom közvetlen közelsége a testi-lelki gyógyulás fontosságát sugallja. Az oklevelekben olvasható „patikárius soron” (*in serie apothecariorum*) helymegjelölés több patika létét feltételezi. Az ingatlanvásárlásokról szóló oklevelekben néhány patikus neve is felbukkan: Angelo, Zsigmond, Bálint, Gál, Péter, Mihály, akik mind ezen a környéken laktak. A legtöbbször közülük talán Konrad Gündelwein vitte, aki többször is betöltötte a bírói tisztséget.⁷⁶ Egy fordulatos történet maradt fenn 1516-ból,⁷⁷ amely sok értékes adattal gazdagítja a képet. II. Ulászló király temetésének napján a gyászmenetben részt vevő György patikárius/aromatárius két familiárisától, Varasdi Gáspártól és Wenczoni Andrástól tudta meg a hírt, hogy a város piacán álló patikájába menekült Body Boldizsár az őt üldöző Bátori István és familiárisai elől. Body után a bent lévő familiárisok (azaz a bolt személyzete) bezárták az ajtót, így azt sokáig sikertelenül ostromolták az üldözők. Ezek szerint a király temetése napján is nyitva levő patika, amelyben több segéd is dolgozott, az utca felől, ajtón keresztül megközelíthető volt. A Jogkönyv által

74 További boltablak található a Dísz tér 12. sz. ház homlokzatán.

75 Végh A.: Buda helyrajza i. m. (1. jz.) I. 82–83. és 181–189.

76 A személyéről ír: *Kubinyi András*: A budai német patríciaátus társadalmi helyzete családi összeköttetések tükrében a XIII. századtól a XV. század második feléig. Levéltári Közlemények 42. (1971) 245., lakóhelyéről pedig Végh A.: Buda helyrajza i. m. (1. jz.) I. 163.

77 Végh A.: Buda helyrajza i. m. (1. jz.) II. 164–165. (590. sz.)

használt *offen laden*,⁷⁸ azaz 'nyitott bolt' kifejezés is az utca felé való árusítás lehetőségét jelenti. A patikasor valószínű helyén, a mai Tárnok utca keleti házsorában tipikus polgárházak álltak, melyeknek utcai helyiségeiben működhettek a patikák. Az egyetlen fennmaradt és műemlékileg is kutatott középkori ház⁷⁹ helyreállítás előtt készült homlokzati fotóján egy szegmensíves boltablak, kis négyzetes bevilágító ablak és egy keskeny ajtó látható az északi házrészben. Kapualja díszesen faragott ülőfülkékkel és boltajtókkal rendelkezik.⁸⁰

A Jogkönyv sok cikkelyben szabályozza a textilereskedők és a posztónyírók jogait. A részben teljesen kikészített, részben félkész (megszótt, kallózott, festett, de a kiálló durva szálaktól még meg nem szabadított) posztók számos fajtáját sorolja fel. Négy minőségi-finomsági különbség alapján állapították meg a vendégkereskedők által eladható mennyiségeket.⁸¹ A legmesszebből hozott és legigényesebben elkészített textileket 1, a főleg német területekről behozottakat 3, az osztrák és lengyel földről származókat 5, az erdélyi abaposztót pedig 10 végenként lehetett áruba bocsátani.⁸² A „kamrás urak vagy posztómetők”-nek (*kamerherren oderr gewant sneiderr*) nevezett posztókereskedők boltjai és műhelyei a főpiac nyugati házsorában, a róluk elnevezett Posztómető vagy Nyíró utcában álltak.⁸³ A város tekintélyes polgárai közé tartozó posztókereskedők, akik gyakran tanácsstagokká is váltak, a piactéren vásároltak háztulajdont maguknak. A nagy mennyiségben behozott, értékes importárakat saját házaikban raktározták és árusították, valamint a félkészben szállított végek borotválása is többnyire itt történt meg, szerződtetett mesterek által. Ezek az épületek valójában rendes budai polgárházak voltak, de mivel a mestereknek joguk volt az utca felé nyitott boltból árulni, ezért a homlokzat felé ugyanolyan boltablakokkal rendelkeztek, mint a patikák. A házak utca felőli első helyisége vagy csak bolt, vagy bolt és egyben műhely céljára is szolgált. Ez idáig a falkutatások során keskeny „szolgálati ajtó” nem került elő, csak ablak, ezért feltételezhető, hogy az üzlethelyiség megközelítése a kapualj felől történt. Az is lehet, hogy különvált a kiskereskedői és nagykereskedői tevékenység: a kicsiben vásárlók az utcáról kapták meg a kért mennyiséget, a nagyban vásárlók pedig a kapualjból a boltba lépve alkudhattak a mesterekkel.

A fennmaradt oklevelek szerint Wolfgang Freiberger bérbe vett Linhard Gallinzertől egy nyíróboltot a Posztómető utcában.⁸⁴ Dénes posztómető házának

78 Ofner Stadtrecht 99. (102. c.).

79 Tárnok utca 13. *Czagány I.*: Komplex kutatási módszer i. m. (72. jz.) 125. (31. kép).

80 Polgárházakban működött patika Saalfeldben, Coburgban, Bambergben, Pirnában, Görlitzben, ld. *Werner Gaude*: Die alte Apotheke. Eine tausendjährige Kulturgeschichte. Koehler & Amelang, Leipzig, 1981. 67–68.

81 Ofner Stadtrecht 196–197. (424. c.).

82 A középkori posztóimportról bővebben ír *Székely György*: Posztófajták a német és nyugati szláv területekről a középkori Magyarországon. *Századok* 109. (1975) 765–795.

83 *Végh A.*: Buda helyrajza i. m. (1. jz.) I. 81. és 83.

84 Uo. II. 160. (570. sz.).

homlokzata a piacra tekintett, míg a hátsó része a városhalig tartott.⁸⁵ A Szent György-kápolnával szemben álló, a Garaiak tulajdonában lévő ház felosztásáról szóló oklevél⁸⁶ a kapualj mindkét oldalán „boltokat” (*wolta*), beljebb pedig „kamrákat” (*camera*) említ. Egyébként az utcában Mátyás királyi szabó, Vörös Bertalan, Szűcs Pál özvegye és Nyíró Simon nyíró neve bukkan még fel. Andreas szabó is a téren lakott, akinek engedélyezték, hogy cégérét a ház elé kifüggesse.⁸⁷ Azonban nem csak a Nyíró/Posztómető utcában működtek műhelyek. Posztó vágására alkalmas kamrát említenek „kőből épült kamra a posztó vágására” (*camera lapidea pro incidendis pannis*) a Boldogasszony-plébánia házának végében.⁸⁸ A „két Szent György utcai házak” felső végénél álltak „boltok, ahol a posztót szokták eladni” (*boltae ubi panni vendi consuerint*),⁸⁹ ezért úgy tűnik, a 15. század közepén a posztókereskedők tulajdonában voltak olyan lakóházak és üzlethelyiségek, amelyeket vagy maguk működtettek, vagy bérbe adták őket. Hans Pemfflinger posztókereskedő például birtokolt házat a Nyíró utcában, a Mindszent utcában és a Váralján a Szent Péter-templomnál. Mindegyik házában említenek ott lakó bérlőket is.⁹⁰

Tulajdonképpen külön bolttípusnak számít, de e helyen kell megemlítenünk azokat az üzlethelyiségeket, amelyek a terek, piacterek egyes szélein, mint például a Szentháromság utca és a Hess András tér északi, valamint a Kard utca déli házsorában álltak. Ezeket a városi telekosztásra merőleges, úgynevezett „befordított”, rövidebb hosszúságú telkeket valószínűleg a városalapításkor jelölték ki. A rajtuk álló épületek ugyanolyan építészeti jellegzetességekkel rendelkeztek, mint a patikákat vagy a posztómető boltokat tartalmazó házak. A Kard utcai (tehát a valamikori Szombatpiacot keretező) telkeken tér felé forduló pincék, boltablak és lépcsőn megközelíthető keskeny „szolgálati ajtó” kerültek elő.⁹¹ A Szentháromság utcai házaknál boltablakot és ajtót nem találtak,⁹² de a befordított pincék, a lépcsővel megközelíthető magasított földszint és a boltozott kapualjak jelzik a házak kereskedelmi célokra való használatát. Lehetséges, hogy néhány ismeretlen helyű bolt, mint például a „patika [...] vagy könyvesbolt” (*apoteca [...] seu biblioteca*) is errefelé működhetett. A Táncsics Mihály utca nyugati házsora és a Boldogasszony-templom előtti, melletti apró házak valószínűleg nem részei a 13. századi telekosztásnak, annál később épültek, de építészetileg hasonlítanak ehhez a típushoz. Ezekben egyrészt a késő középkori zsidónegyed boltjait, másrészt kézművesmesterek műhelyek-

85 Uo. 105. (357. sz.).

86 Uo. I. 174–176., II. 58–59. és 62/a kép.

87 Uo. II. 108. (368. sz.).

88 Uo. 70. (209. sz.).

89 Uo. 77. (238. sz.).

90 Uo. I. 206–207.

91 Fortuna utca 18. *Altmann Júlia*: Fortuna utca 18. Középkori lakóház üvegleletei. Budapest Régiségei 37. (2003) 10.

92 Budapesti Történeti Múzeum (= BTM), Középkori Osztály, Fotótár Ltsz. 1002., 1702., 9466., 15049.

kel kombinált üzleteit sejthetjük. A Jogkönyv a kézművesek üzlethelyiségeit „nyitott boltoknak” (*offen laden*) nevezi,⁹³ ami szintén erre a típusra utal. Ugyanilyen jellegű épületek álltak a Boldogasszony-templom körül is, melyekben ötvösműhelyek működtek.⁹⁴

A boltosurak boltjai

A budai nagykereskedők gazdag polgárok voltak, akik általában örökléssel vagy beházasodással szereztek a polgárjogot. Az újonnan letelepedettek erős családi kapcsolatokat tartottak az otthon maradtakkal, legtöbbször a családi cég kihe-lyezett képviselői is voltak. Feladatuk a szállítások fogadása, a helyi kereskedelmi kapcsolatrendszer kiépítése, az áruk átvevőhelyeinek (kalmárok, udvari szállítások, nemesi megrendelések) megszervezése volt. A behozott áruk külföldről érkeztek, olykor sok áttételen keresztül. Az olasz kereskedők Velence, Firenze, Genova felől, a levantei szállítási útvonalakon keresztül elsősorban fűszereket, selymeket, bársonyokat, déligyümölcsöket hoztak be. A németek a Hanza-városok felől nyersanyagokat, Regensburgból, később Frankfurtból, Nürnbergből, Augsburgból vagy Bécsből indulva posztót és kézműipari termékeket, Itáliából pedig szintén fűszereket, selymeket szállítottak.⁹⁵

A Budán letelepedett Francesco Bernardi⁹⁶ két ház javadalmáért cserébe 60 forintot, 2 centenárium olajat, 1 légely tonhalat és 100 kocka sót fizetett. A szerződés a szállítás nehézségeire és az utak rossz állapotára is kitért. Bernardi azokban az árukban szabta meg a fizetséget, melyekkel maga kereskedett. Értékes adat a nagykereskedői kapcsolatokra, hogy Szerencsés Imre fiává fogadta Hans Hallert⁹⁷ a „kereskedésben nyújtott segítségéért”, azonkívül ház-, szőlőadomány és pénzjáradék mellett a mindenkori üzleti haszon negyedrészt is neki ajándékozta. Hans Dernschwam pénztárnok volt a budai Fugger-faktorátusnál, amelyet akkoriban Hans Alber faktor vezetett. Emlékirataiban szintén megemlékezett Haller Jánosról, aki „jó beszédképességű ember volt, a számvitelhez is értett, de belezavarodott hivatalába, amikor a királyi udvari népek elkezdtek a nyakára járni. Selyemruhákat osztogatott nekik [...]”⁹⁸

A budai nagykereskedők, távolsági kereskedők csak nagy tételben (fűszereket 1 márka értékben, vásznakat 100 rőfjével) vásárolhattak a vendégkereskedőktől, azaz a polgárjoggal nem rendelkező szállítóktól. A kalmároknak szóló előírásokból pedig tudjuk, hogy szintén nagy tételben adhatták tovább a termékeket (fűszereket 10–30 font felett, textilt 6 vég felett). A *gewölbherrek*, vagyis a

93 Ofner Stadtrecht 158. (298. c.).

94 Végh A.: Buda helyrajza i. m. (1. jz.) I. 82.

95 Székely György: Magyarország és Buda városa Velence és Genova között a 14–15. század fordulóján. Tanulmányok Budapest Múltjából 23. (1991) 13–15.

96 Végh A.: Buda helyrajza i. m. (1. jz.) II. 45. (102. sz.).

97 Uo. 170. (605. sz.).

98 Dernschwam, H.: i. m. (52. jz.) 120.

'boltos urak' nem árulhattak közvetlenül az utca felé, csak zárt térben: „nevezett boltos urak ne adjanak el semmit nyitott üzletben, hanem csak boltozatosban”,⁹⁹ és „a kereskedők a kalmárokkal együtt a boltjaikban vagy az üzlethelyiségekben kereskedhetnek” – írja a Jogkönyv.¹⁰⁰ Vagyis nyitott boltban nem lehetett kereskedni, csak a boltozott helyiségekben. Ez nem csoda, hiszen ezeket a nagyszabású üzleteket nem is lehetett volna ablakon keresztül, az utcáról lebonyolítani. A *Gewölbe* szó jelentése 'boltozott helyiség', ami a polgárházak kapualjából megközelíthető boltozott szobáit, esetleg magát a boltozott kapualjat is jelentette.¹⁰¹ Az üzlethelyiség kétszeresen is védett volt, mivel először a ház kapuján, majd az üzlet ajtaján kellett bebocsátást nyerni. A helyiségek téglaboltozata részben a tűzbiztonságot szolgálta, részben reprezentációs okai voltak. Egy kapualjából nyílhatott akár 4 különálló üzlet is, mint ahogy ezt az építészeti maradványok mutatják. Egyes bolthelyiségek külső falához ugyanis ülőfülkéket építettek,¹⁰² jelezve ezzel a fal mögött működő üzlet tehetőségét. Az ülőfülkék részben funkcionális, részben reprezentációs célokat szolgáltak, de nem feltétlenül csak boltokhoz köthető jelenlétük, hiszen nagyfokú elterjedtségük hosszan tartó építészeti divatra enged következtetni.¹⁰³ Az egyes-kettős-hármas tagolású ülőfülkék mellett találjuk a bolt bejárati ajtaját, melyhez néhány lépcsőfokon lehet eljutni (3. kép). A nagybani árusítás fontos része a raktározás. A boltok alatt húzódó, e célra épített boltozott pincéket vagy a kapualjából, vagy az utcáról lehetett megközelíteni. Némely ház hátsó udvarát szegélyező épületeket árkádossá alakították,¹⁰⁴ ami itáliai mintát követő áruátvevő helyként szolgált. Hátsó, földszinti szárnyaikban, a *camerákban* műhelyek működtek vagy bérlők laktak.

99 Budai jogkönyv II. 405. „Dye selben gewelb Hern ader kaufleut sullen durch kainen ofnen laden nichtz verkauffen, denn nürt auß dem gewelb.” Ofner Stadtrecht 121. (174. c.).

100 Budai jogkönyv II. 350. „Dy kaufleut, dy do gewelb herren gehaissen sein, dy süllen in iren gewelben und nyndert anders, auch nicht durch offne laden ire kaufmanschatz dürren verkauffen.” Ofner Stadtrecht 88. (70. c.).

101 1532-ben már a mai formájában és értelmében, 'bolt'-ként fordul elő a szó, ld. *Végh A.*: Buda helyrajza i. m. (1. jz.) II. 196. (740. sz.).

102 Gerevich László felismerte a kapualjából nyíló boltajtókat, de nem hozta összefüggésbe az ülőfülkékkel (*Gerevich László*: Gótikus házak Budán. Budapest Régiségei 15. [1950] 190.). Czagány István az ülőfülkéket posztóvégek kirakodási, átválogatási helyének és a kapuórség virrasztóhelyének tartotta (*Czagány István*: A budavári gótika építészeti tipológiája. I. [Félköríves záradékú ülőfülkék]. Budapest Régiségei 20. [1963] 85–87.; *Uő*: Budavári gótikus lakóházépítéset. I–II. [Kézirat] II. 73.). Borsos László és Holl Imre borkimérési helyeknek határozta meg őket (*Borsos L.*: i. m. [29. jz.] 70–73.; *Holl Imre*: Középkori városi élet – városi építéset. Archaeologiai Értesítő 116. [1989] 64.).

103 A 14. században készült ülőfülkékhez nem kapcsolódik ajtó, ezért valószínű, hogy ezek elsősorban a lakóház „belsőépítészeti” díszeként funkcionáltak a várkapukban és a templomszentélyekben található fülkékhez hasonlóan. A 15–16. században azonban olyan ülőfülkék épültek, melyeknél a fülké és az ajtó egy kompozíció része. Ennél a típusnál feltételezhető, hogy a kereskedő (vagy kézművesmester) bolthelyiségéhez tervezték.

104 Szép példáit láthatjuk az Országház utca 2., Országház utca 6., Úri utca 38., Úri utca 64–66. sz. házaknál, ld. *Gerevich L.*: i. m. (102. jz.) 182–187.

Három házfelosztásról maradt fenn oklevél, amelyben részletesen lejegyzik az épületek helyiségeit.¹⁰⁵ Az egyik Garai-ház¹⁰⁶ a Szent György-kápolna előtt állt: a kaputól jobbra két boltot, a kaputól balra egy boltot és két kamrát jegyeztek fel. A *Serechen Noghaza*, azaz Szerecsen János palotája¹⁰⁷ két telek egybenyitásával alakult ki: a Mindszent utcai oldalon a földszinten jobbra egy bolt, balra két bolt és két kamra volt megtalálható. Az Olasz utcai oldal földszintjén négy boltot és négy kamrát említenek. A Chysar Demeter és Garai Antal közti házfelosztás¹⁰⁸ a kapualj mindkét oldalán 3 bolthelyiséget és 3 kamrát ír le. Az egyik a tulajdonos Demeter kardcsiszár műhelye is volt egyben. Minden említett oklevél megemlékezik a boltok alatt húzódó pincékről. Nem valószínű, hogy minden boltozott helyiségben valóban üzlet működött, de jó részükben feltételezhető; a nagykereskedők¹⁰⁹ (pl. Bernardi, Haller, Pemfflinger, Fugger, Freiberger) budai házaiban azonban bizonyosan megtalálhatóak voltak. Lehetséges, hogy bolt bejárati ajtajának szemöldökkövei a gazdag posztókereskedő Wolfgang Freiberger¹¹⁰ és a kereskedőknek hitelező „Petrus Beryzl[o]”¹¹¹ neveit tartalmazó kőlapok.

Árulerakat

Kereskedelmileg nagyon fontos, ám a forrásokban csak egyetlen helyen előforduló épületről ír a Jogkönyv 405. cikkelye: „ne menjen sehová máshová áruját eladni, csakis ide Buda városába, a lerakatba”.¹¹² A *niederlag* kifejezés ’tárház, raktár, lerakat’ értelemben használatos. A városba beérkező távolsági kereskedőknek kötelező volt báláikat kicsomagolni a közvetítők segítségével és ellenőrzésük mellett, majd helyi kereskedőnek eladásra kínálni az áruikat.¹¹³ A közvetítők a nagybani üzletek lebonyolításával foglalkoztak, és feltételezhető, hogy ezért több nyelvet is ismertek (német, olasz, latin, lengyel). Munkájukért meghatározott bért kaptak, ami az áru mennyiségével volt arányos. A Jogkönyv bérjegyzékéből megtudjuk, hogy milyen áruféleségek fordultak meg kezeik között:¹¹⁴ posztófélék, ércek, nyersanyagok, halak, lábasjóságok, bőrök és kalmár-árúk. A IV. Bélától árumegállítási jogot kapó városba érkező kereskedőknek

105 *Végh A.*: Buda helyrajza i. m. (1. jz.) II. 62/a, 62/b és 63. képek.

106 Uo. I. 174–176. és II. 58–59. (167. sz.).

107 Uo. I. 227–231., II. 58–59. (167. sz.).

108 Uo. I. 242–243. és II. 146–147. (520. sz.).

109 *Kubinyi András*: Budai kereskedők udvari szállításai a Jagelló-korban. Budapest Régiségei 19. (1959) 99–117.

110 Publikálta Kubinyi András (uo. 109. [1. kép]).

111 Publikálta Kubinyi András (*Kubinyi András*: Beriszló Péter és budai szereplése. Budapest Régiségei 20. [1963] 127. [1. kép], 130.).

112 Budai jogkönyv II. 525. „So schol er mit der selben kaufman schacz nydert anders wo hyn czihen zu vorkauffen, wenn hy yn dy stat zu ofen In dy nyder lag.” *Ofner Stadtrecht* 190. (405. c.).

113 Uo. 96–98. (95. és 96. c.).

114 Uo. 96–97. (95. c.).

előírták, hogy „minden kereskedő a városnak ugyanarra a partjára menjen és ne tovább”.¹¹⁵ Ennek a vélhetően nagy forgalmat bonyolító helynek a város (Váralja) területén, a főút mellett, a kikötő közelében kellett lennie. A budai Duna-partot részletesen ábrázoló újkori térképek egy nagyobb és több kisebb lejtős „feljáratot” is ábrázolnak a folyóról.¹¹⁶ A legmarkánsabb, bizonyára leggyakrabban használt a mai Batthyány térnél látható, ezért lehetségesnek tartjuk, hogy itt volt a város kikötője a középkorban.

Az árulerakat nagyméretű csarnoképületet¹¹⁷ feltételez, amelybe egyszerre sok kereskedő is be tudja hajtani a rakománnyal megrakott szekerét, és a rakodási, csomagolási munkák nem függenek az évszakoktól és időjárás viszonyoktól. 1894-ig állt egy hasonló jellegű épület a Fő utca Corvin téri szakaszán. A helyszínnel foglalkozó kutatók¹¹⁸ egyetértettek a ház középkori voltában. Lubenau 1587-ben járt Budán, és sétája során a következőket látta: „Tovább menve egy nagy palotához érkezünk, amely mellett egy istálló van néhány száz lóval, de nagyon romos, nem sokkal emellett áll egy erősen falazott épület kőpillérekkel, amely az idegen kereskedők áruháza volt és most is az, de nagyon beomlott. Mindazonáltal jól megfigyelve mindenféle nemzetű kereskedő volt benne.”¹¹⁹ Tehát a királyi istállókat elhagyva elértek egy vastag falú, kőpilléres épületet, amely az idegen kereskedők vásárcsarnoka volt azelőtt és most is az, de nagyon elhanyagolt. A fent említett épületről a bontás előtt felmérés készült,¹²⁰ és néhány, a Vízivárosról készült 19–20. század fordulója körüli fotón¹²¹ is látszik egy-egy részlete. Az alaprajz szerint nagyméretű, két pillérsoros, háromhajós csarnoképület volt. A Várhegy felé keskeny ablakok, dél felé három kapu törte át a falat, melyből ekkor már csak egy maradt meg. A De la

115 Budai jogkönyv II. 348. „Vnd all kauflewt an dem selbigen gestat Von derr selbigen stat und nicht weiterr süllen gen.” A jogokat adományozó kiváltságlevél szövegét idézi a Jogkönyv 67. cikkelye: Ofner Stadtrecht 86–87. (eredetileg a pesti partoldalra vonatkozott).

116 „Feljáratok” láthatóak a mai Csalogány utca, Batthyány tér, Szilágyi Dezső tér, Halász utca, Jégverem utca torkolatánál, valamint a Várkert rakpartnál, ahol a királyi palotához tartozó kikötő lehetett.

117 Hasonló jellegű csarnokok álltak Brugge-ben, Ypernbén, Leuvenben, Kölnben, Mainzban, Nürnbergben, Konstanzban, Ulmban, Nördlingenben. Kétféle funkció szerint különíthetőek el: vagy *Kaufhaus*ként (tehát 'áruccsarnok'-ként), vagy valamely termék-termény kereskedelmére szakosodottan (posztó, vászon, só, gabona, bor) üzemeltek, ld. *Nagel, G.*: i. m. (18. jz.).

118 *H. Gyürky Katalin*: Adatok a budai Szent Péter külváros topográfiájához. Budapest Régiségei 22. (1971) 235. és *Gerő Győző*: A buda-vízivárosi Tojgun pasa dzsámi és a Tojgun pasa mahalle. Budapest Régiségei 37. (2003) 198–199.

119 „Weiter sei wier zu einem grossen Palatio komen, daneben ein Pferdestal auf etlich hundert Pferde, aber sehr verfallen, balde daneben gahr ein starkes gemauertes Gebeude mitt lautter steiner Pfeiler, welches ein Kaufhaus vor die Fremden gewesen und noch ist, aber sehr einfeldt. Wirdt aber gleichwol wol bewachtet; wahren von allerlei Nation Kaufleut drein.” *Beschreibung der Reisen des Reinhold Lubenau*. I. Hrsg. W. Sahn. Beyer, Königsberg, 1912. (Mitteilungen aus der Stadtbibliothek zu Königsberg i. Pr. 4.) 80–81.

120 Közli *H. Gyürky K.*: i. m. (118. jz.) 238.

121 BTM Kiscelli Múzeum, Fotótár Ltsz. 65.2669. és 54.23.1.

Vigne-térkép szerint északról és nyugatról keskeny köz szegélyezte; délről utcácska, keletről pedig a főutca látszik. A feltételezhetően nagy forgalmat bonyolító csarnoknak akár négy oldalról is megközelíthetőnek kellett lennie, hogy ne kelljen sorban állniuk a behajtandó szekereknek. Az épület közvetlen közelében folyt ásatás¹²² keskeny utcát, ettől délre kavicsos térszintet tárt fel, melyre később egy faházat építettek. A tűzben megsemmisült ház romjai közötti leletek egy kovácsműhely működésére engedtek következtetni. Ez esetleg a beérkező szekerek javítására és lovak patkolására odatelepült szolgáltatótevékenységgel lehetett összefüggésben. Nem kizárt, hogy az említett közvetítő kereskedők a közelben laktak, mivel a környék (Szent István külváros) kőházai gazdag polgárságról tanúskodnak. Kőből épült házak a Váralján ezen a környéken és a Szent Péter-plébániatemplom körül, illetve az ezeket összekötő főutcán voltak jellemzőek, a városrész többi részén a faházépítészet dominált. Bár a Jogkönyv egy lerakatot említ, még egy nagyméretű, biztosan nem lakóház céljára készült épületet ismerünk az ábrázolásokból. Ez a több metszetről is ismert¹²³ ház a Taschental városrészben állt, és jócskán kimagaslott a környező épületek közül. Építészeti jellegzetességei alapján középkori eredete nem kétséges, és feltételezhető, hogy közcélokat szolgált, talán ez is árulerakat volt.

JUDIT BENDA

FROM MARKET TO COMMERCIAL HALL TRADING BUILDINGS IN MEDIEVAL BUDA

It is in the Lawbook of Buda and in medieval charters that we can read about buildings constructed for business activities as points of geographical orientation. The question thus emerges of where these buildings were located, and whether they are still standing. A comparison of the data collection relating to the topography of medieval Buda with the mural research documentation prepared in connection with the monument reconstruction work in the 1950s, 1960s and 1970s has helped to identify a great number of buildings used for commercial purposes. This work has been facilitated by the interpretation of the results of archeological investigations, contemporary engravings and maps as well.

The outlook of the shops run by merchants engaged in the same activity became unified by both prescriptions and function, and so such locations can easily be identified and distinguished. The terms used for designating merchants – *kramer*, *kammerherr*, *gewölbherr* – also allude clearly to that architecturally distinctive type of shop (*kram*, *camera*, *gewölbe*), where their activity was carried on.

The market place, which had been empty at the time of the town's foundation in the 13th century, was gradually filled by small stone-walled shops in the course of the next century. The so-called *krame*, that is, merchant shops, which mainly survived underground, but in some cases also in the basement walls, can be ranked into three

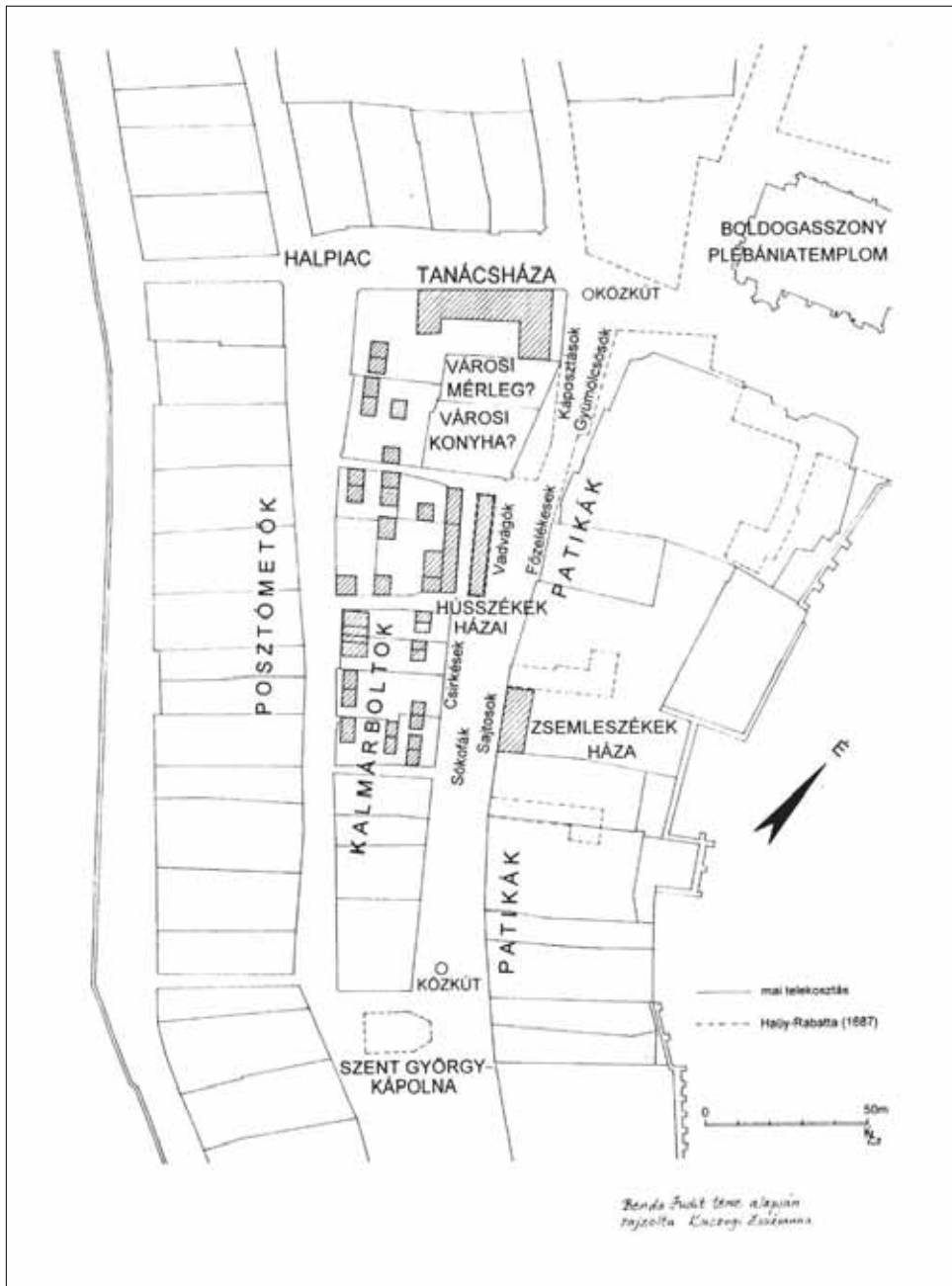
122 A területet feltáró Végh András szíves szóbeli közlése.

123 Megjelenik többek között Siebmacher, Hapellius, Krokwitz, Rossi, Merian és Rosetti metszetein.

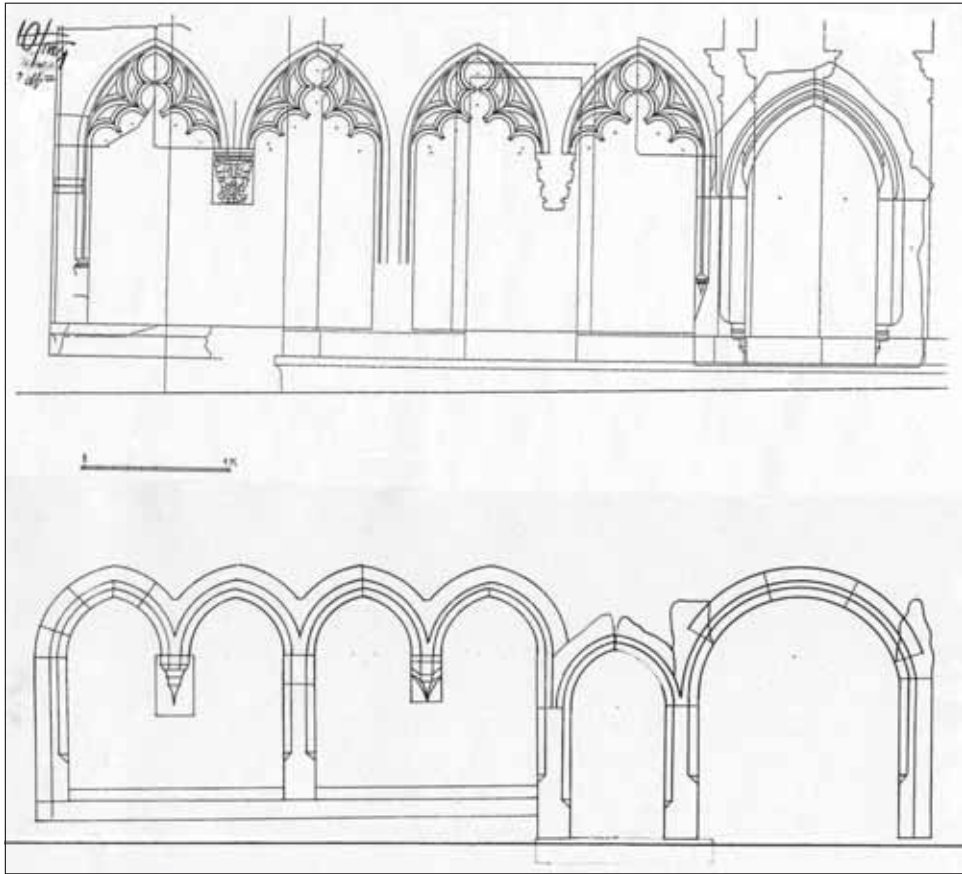
basic types: small two-room shops (fig. 4/A), one-room shops of middling size, and large, three-room „trading houses” can be distinguished from each other. In front of the merchant shops two long buildings were erected at the end of the 14th century, which we identify with the house of the butcheries of the German butchers’ guild. As for the bakers of bread and rolls, their shops are known from a manuscript drawing, which shows a two-storey building of unusual architectural structure, containing four (or five) small rooms with separate entrances from the street. At Buda the shops of apothecaries and cloth traders occupied the front room of the burgher houses, and business was carried on through a shopwindow which looked onto the marketplace. For the wholesalers attached sitting niches to the exterior wall of their vaulted shops, and the entrance of the shop could be approached through a few steps just beside. The bales of long-distance merchants were unpacked in a great storing hall.

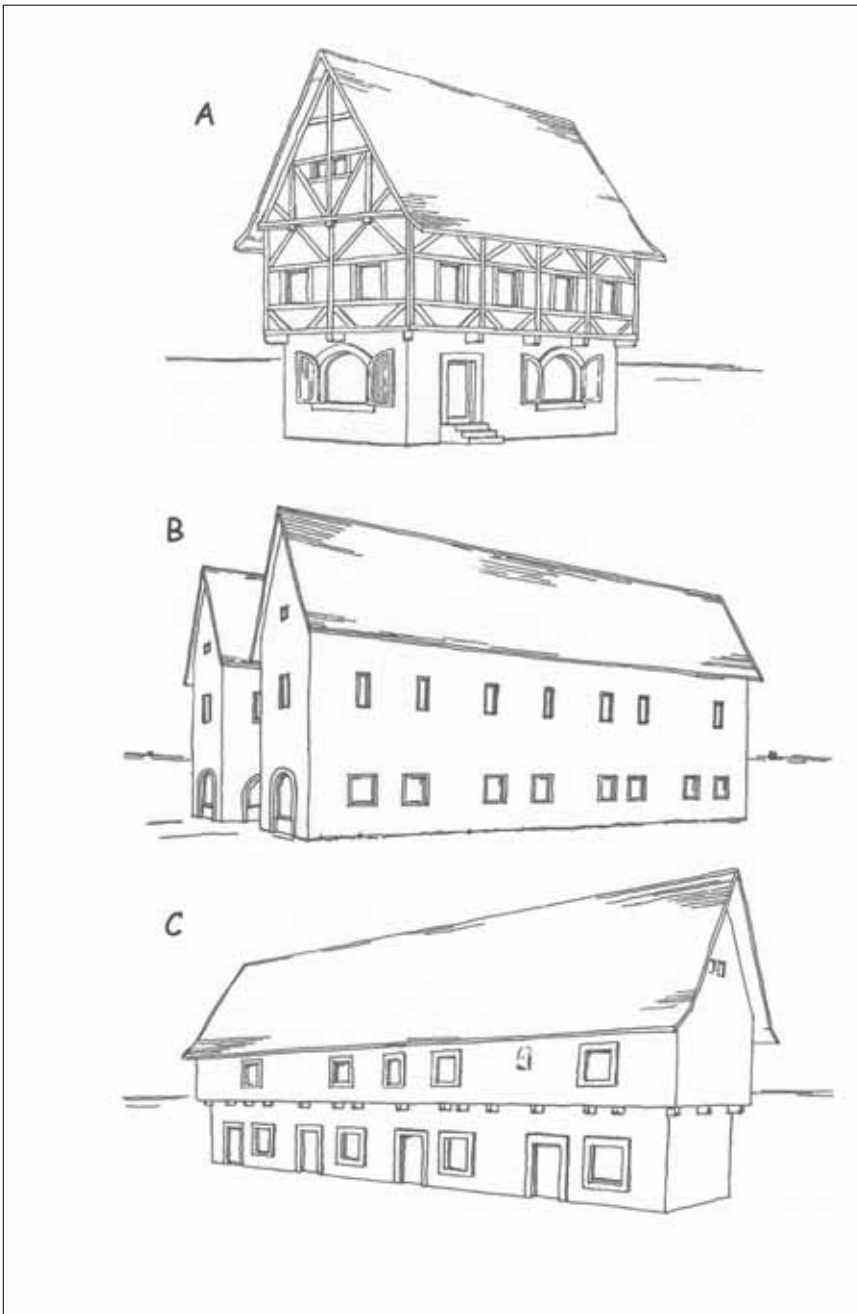
1. kép. Buda 1686-ban Nicolas Marcel de la Vigne térképén

2. kép. A középkori Szent György-piac alaprajza a kalmárboltokkal (Kuczogi Zsuzsanna rajza)

3. kép. Ülőfülkék és boltajtók: fent Országház utca 9.
(Csemegi József rajza), lent Úri utca 38. (Sziklaváriné rajza)

4. kép. Elvi rekonstrukciós rajzok az épületekről

A) Kalmárbolt, 14. század. B) Hússzékek háza, 15. század.

C) Zsemlyeszékek háza, 15. század (Labancz Károly rajza)